

- 1785: *anafora* domnitorului Țării Românești, Alexandru Ioan Mavrocordat, cu finalitate identică celei din 1766;
- 1833: *lege* în Țara Românească pentru răscumpărarea robilor țigani de la particulari, care deveneau ai statului, ulterior urmând să fie eliberați (dezrobiți);
- 1835: în Moldova a fost retipărit, la ordinul domnitorului Mihail Sturza, „*hrisovulsobornicesc*” al lui Alexandru Ioan Mavrocordat din 1785, pentru dani, schimbări, vânzări și pentru robii țigani;
- 1834: Costache Conachi în Moldova și Ioan Câmpineanu în Țara Românească au eliberat / dezrobii robii țigani personali;
- 1839: *hrisov domnesc* al lui Mihail Sturza în Moldova, prin care s-a acordat dreptul țăganilor robi la răscumpărare, dacă plăteau suma cerută de stăpânul lor;
- 1843, martie 22: *lege* adoptată de domnitorul Gheorghe Bibescu în Țara Românească, prin care un număr mic de robi țigani a fost eliberat / dezrobii;
- 1844, ianuarie 31: *lege* adoptată de domnitorul Mihail Sturza în Moldova, prin care au fost eliberați / dezrobiți țăgani robi mănăstirești și domnești;
- 1847, februarie 11: *lege* adoptată de domnitorul Gheorghe Bibescu în Țara Românească, prin care au fost eliberați / dezrobiți țăgani robi mănăstirești și domnești;
- 1855, decembrie 10 / 22: *lege* adoptată de domnitorul Grigore Alexandru Ghica în Moldova - „*Legiuire pentru desființarea sclaviei, regularea despăgubirei și trecerea emancipațiilor la dare*”, prin care robii țigani ai particularilor au fost eliberați / dezrobiți, cu despăgubire sau alte forme legale,
- 1856, februarie 8 / 20: *lege* adoptată de domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei în Țara Românească - „*Legiuire pentru emanciparea tuturor țăganilor din Principatul Țării Românești*”, prin care au fost eliberați / dezrobiți țăgani robi ai particularilor, cu despăgubire;
- 1861: *ukaz* imperial pentru eliberarea / dezrobirea țăganilor robi din Basarabia țaristă, cu împrumptarea lor în jurul mănăstirilor și a localităților mai importante.

Bibliografie minimală complementară:

- Achim Viorel, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998;
- Potra George, *Contribuțiuni la istoricul țăganilor în România*, text stabilit de G. Pienescu, Mihai Dascăl Editor, București, 2002;
- Grigore Delia, Sarău Gheorghe, *Istorie și tradiții rrome*, București, 2006;
- Alex Mihai Stoenescu, *Țigani din Europa și din România. Studiu imagologic*, Editura Rao, București, 2015, 448 p.

► Lucia Borș, *Doamna Elena Cuza*, ediția a IV-a, îngrijită de Lucia Cîrțu, Editura Pelendava, Craiova, 1992, 239 p.;

► Lucia Borș, *Doamna Elena Cuza*, ediția a IV-a, îngrijită de Lucia Cîrțu, Editura Pelendava, Craiova, 1992, 239 p.;

- Alex Mihai Stoenescu, *Țigani din Europa și din România. Studiu imagologic*, Editura Rao, București, 2015, 448 p.
- Grigore Delia, Sarău Gheorghe, *Istorie și tradiții rrome*, București, 2006;
- Pienescu, Mihai Dascăl Editor, București, 2002;
- Potra George, *Contribuțiuni la istoricul țăganilor în România*, text stabilit de G. Pienescu, Mihai Dascăl Editor, București, 2002;
- Achim Viorel, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998;

Bibliografie minimală complementară:

- importante.
- țaristă, cu împrumptarea lor în jurul mănăstirilor și a localităților mai importante.
- 1861: *ukaz* imperial pentru eliberarea / dezrobirea țăganilor robi din Basarabia țaristă, cu împrumptarea lor în jurul mănăstirilor și a localităților mai importante.
- particularilor, cu despăgubire;
- Românească - „*Legiuire pentru emanciparea tuturor țăganilor din Principatul Țării Românești*”, prin care au fost eliberați / dezrobiți țăgani robi ai particularilor, cu despăgubire sau alte forme legale,
- 1856, februarie 8 / 20: *lege* adoptată de domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei în Țara Românească - „*Legiuire pentru desființarea sclaviei, regularea despăgubirei și trecerea emancipațiilor la dare*”, prin care robii țigani ai particularilor au fost eliberați / dezrobiți, cu despăgubire sau alte forme legale,
- 1855, decembrie 10 / 22: *lege* adoptată de domnitorul Grigore Alexandru Ghica în Moldova - „*Legiuire pentru desființarea sclaviei, regularea despăgubirei și trecerea emancipațiilor la dare*”, prin care robii țigani ai particularilor au fost eliberați / dezrobiți, cu despăgubire sau alte forme legale,
- 1847, februarie 11: *lege* adoptată de domnitorul Gheorghe Bibescu în Țara Românească, prin care au fost eliberați / dezrobiți țăgani robi mănăstirești și domnești;
- 1844, ianuarie 31: *lege* adoptată de domnitorul Mihail Sturza în Moldova, prin care au fost eliberați / dezrobiți țăgani robi mănăstirești și domnești;
- 1843, martie 22: *lege* adoptată de domnitorul Gheorghe Bibescu în Țara Românească, prin care un număr mic de robi țigani a fost eliberat / dezrobii;
- 1839: *hrisov domnesc* al lui Mihail Sturza în Moldova, prin care s-a acordat dreptul țăganilor robi la răscumpărare, dacă plăteau suma cerută de stăpânul lor;
- 1834: Costache Conachi în Moldova și Ioan Câmpineanu în Țara Românească au eliberat / dezrobii robii țigani personali;
- 1835: în Moldova a fost retipărit, la ordinul domnitorului Mihail Sturza, „*hrisovulsobornicesc*” al lui Alexandru Ioan Mavrocordat din 1785, pentru dani, schimbări, vânzări și pentru robii țigani;
- 1833: *lege* în Țara Românească pentru răscumpărarea robilor țigani de la particulari, care deveneau ai statului, ulterior urmând să fie eliberați (dezrobiți);
- 1785: *anafora* domnitorului Țării Românești, Alexandru Ioan Mavrocordat, cu finalitate identică celei din 1766;

Afirmația că în spatele unui conducător puternic a stat întotdeauna o femeie / soție puternică, mai mult sau mai puțin discretă / implicată în actul guvernării a fost valabilă și în cazul perechii Alexandru Ioan Cuza - Elena Cuza.

Elena Rosetti, căsătorită Cuza, s-a născut la 17 iunie 1825 la Iași, ca fiică a postelnicului Iordache Rosetti și a Ecaterinei (Catinca) Sturza, părinții provenind din ramuri colaterale ale familiilor domnitoare / de caimacami Ruset (Rosetti) și Sturza (Sturdza) din Principatele Române din ultimul pătrar al secolului al XVII-lea - prima jumătate a secolului al XIX-lea. Mama viitoarei Prime Doamne, Ecaterina (Catinca) Sturza, o femeie cultă, vorbitoare de limbi străine europene, a asigurat copiilor săi (Constantin, Dimitrie, Teodor, *Elena*, Zoe) o educație aleasă, de factură și de finalitate europeană, cu însușirea obligatorie a unor limbi europene. Copila Elena și-a început educația la Palatul familiei de la Solești (Vaslui), sub directa supraveghere a mamei sale, apoi la Școala - pension a moșiei Șcheia (jud. Iași) a unchiului său Constantin Sturza, cu profesori străini.

Adolescenta Elena Rosetti era o persoană retrasă, aparent închisă în sine, melancolică, timidă, blajină, măsurată în gesturi și fapte, neîncrezătoare în propriile-i capacități și planuri. Familia i-a aranjat căsătoria cu tânărul și energicul Alexandru Ioan Cuza, născut la 20 martie 1820, fiul postelnicului Ioan Cuza și a Sultanei Cozadini, cu case și moșii în zona și în orașele Bârlad - Galați. Viitorul mire era o persoană cu un caracter opus structurii psiho - comportamentale a Elenei Rosetti: fire și acțiuni politice. La prima vedere, o *incompatibilitate* între cei doi viitori soți. Dar, după căsătoria încheiată la 30 aprilie 1844 la Iași (mirele având 24 de ani iar mireasa 19 ani neîmpliniți), cei doi soți s-au completat reciproc caracterial și atitudinal, el ocupând diferite funcții de răspundere la Iași și Galați, iar ea devenind stăpâna casei, desfășurând activitățile domestice ale vremii și fiind factor de socializare în societatea moldavă din deceniile V - VI ale secolului XIX.

După dubla alegere a soțului său ca domnitor al Moldovei, la 5 / 17 ianuarie 1859, și al Țării Românești, la 24 ianuarie / 5 februarie 1859, Elena Cuza a devenit Prima Doamnă / Înalta Doamnă a Principatelor Unite, cu noi și variate atribuții și obligații în „*fișa postului / funcției*”, pentru care nu era pregătită fizic și psihic, care au speriat-o și au îngrijorat-o pe tânăra soție de domnitor. Mica Unire din 1859 a aruncat-o pe liniștita femeie din fotoliul comod al unui salon de conac pe fotoliul unei funcții cu orizont și implicare națională. În acest sens, în scrisoarea din 28 ianuarie / 9 februarie 1859 trimisă mamei sale, Ecaterina (Catinca) Sturza, veșnica confidentă și dârza sfătuitoare a fiicei sale domnești, Elena Cuza recunoștea cu teamă că „*Măine dau o serată și-ți mărturisesc că nu-mi mai văd capul [de treburile - compl. DP]. Am trăit mai todeauna departe de societate și nu știu nici eticheta, nici îndatoririle pe care trebuie să le am acum. Sper totuși că vor fi generoase cu mine compatrioatele, și-mi vor ierta naivitatea și simplitatea*”. Serata era partea a doua a unei zile oficiale, la începutul căreia delegația munteană condusă de C.A. Rosetti a înmănat oficial domnitorului Unirii actul solemn al alegerii lui Al.I. Cuza ca domnitor al Valahiei. În prima parte a domniei lui Cuza (24 ianuarie 1859 - 24

februarie 1859) Elena Rosetti, căsătorită Cuza, s-a născut la 17 iunie 1825 la Iași, ca fiică a postelnicului Iordache Rosetti și a Ecaterinei (Catinca) Sturza, părinții provenind din ramuri colaterale ale familiilor domnitoare / de caimacami Ruset (Rosetti) și Sturza (Sturdza) din Principatele Române din ultimul pătrar al secolului al XVII-lea - prima jumătate a secolului al XIX-lea. Mama viitoarei Prime Doamne, Ecaterina (Catinca) Sturza, o femeie cultă, vorbitoare de limbi străine europene, a asigurat copiilor săi (Constantin, Dimitrie, Teodor, *Elena*, Zoe) o educație aleasă, de factură și de finalitate europeană, cu însușirea obligatorie a unor limbi europene. Copila Elena și-a început educația la Palatul familiei de la Solești (Vaslui), sub directa supraveghere a mamei sale, apoi la Școala - pension a moșiei Șcheia (jud. Iași) a unchiului său Constantin Sturza, cu profesori străini.

Adolescenta Elena Rosetti era o persoană retrasă, aparent închisă în sine, melancolică, timidă, blajină, măsurată în gesturi și fapte, neîncrezătoare în propriile-i capacități și planuri. Familia i-a aranjat căsătoria cu tânărul și energicul Alexandru Ioan Cuza, născut la 20 martie 1820, fiul postelnicului Ioan Cuza și a Sultanei Cozadini, cu case și moșii în zona și în orașele Bârlad - Galați. Viitorul mire era o persoană cu un caracter opus structurii psiho - comportamentale a Elenei Rosetti: fire și acțiuni politice. La prima vedere, o *incompatibilitate* între cei doi viitori soți. Dar, după căsătoria încheiată la 30 aprilie 1844 la Iași (mirele având 24 de ani iar mireasa 19 ani neîmpliniți), cei doi soți s-au completat reciproc caracterial și atitudinal, el ocupând diferite funcții de răspundere la Iași și Galați, iar ea devenind stăpâna casei, desfășurând activitățile domestice ale vremii și fiind factor de socializare în societatea moldavă din deceniile V - VI ale secolului XIX.

ianuarie 1862), domnitorul Unirii Mici a rezidat în palatele domnești din capitalele Iași și București (Cotroceni), făcând „*naveta de serviciu*” între ele, cu o anumită periodicitate sau în funcție de „*agenda de activitate*” / atribuții domnești / diferite evenimente regionale etc.

Elena Cuza a rezidat mai mult la Palatul domnesc din Iași, în timp ce domnescul său soț a guvernat la Palatul Cotroceni din București. În condițiile în care Al.I. Cuza nu a avut, până în 1859, copii cu soția sa legitimă Elena Cuza, domnitorul a dezvoltat o legătură amoroasă cu tânăra și frumoasa Maria Obrenovici, fiica cea mare a lui Costin Catargiu (latifundiar și antiunionist) și a Smarandei Balș, căsătorită anterior cu principele sârb Miloș Obrenovici (1858 - 1860), văduvă a acestuia, mama viitorului principe (1868 - 1882) și rege (1882 - 1889) sârb Milan I Obrenovici, bunica viitorului rege Alexandru I Obrenovici (1889 - 1903). Maria Obrenovici, mai feminină, mai atractivă, cu 10 ani mai tânără decât modesta, dar devotată pe viață Elena Cuza, s-a mutat în Palatul Cotroceni, unde a primit o aripă a clădirii, fiind foarte apropiată, din toate punctele de vedere, domnitorului Unirii, care a avut inabilitatea de a nu ascunde această legătură extraconjugală colaboratorilor, cunoscuților, opiniei publice și, mai ales, presei potrivnice lui Al.I. Cuza. Din acest motiv, atmosfera din jurul lui Al.I. Cuza era foarte încordată, provocând și reacția, firească și ortodoxă, a soției legitime, Elena Cuza. Pentru detensionarea situației, pentru liniștirea opoziției anti-cuziste, pentru calmarea spiritelor din familiile Rosetti - Sturza, pentru salvarea multor aparențe, majoritatea diplomatică, Al.I. Cuza a sfătuit-o pe placida sa soție să plece într-o călătorie de durată la Paris, în toamna anului 1860, ocazie cu care va rezolva și diverse probleme ale familiei sale.

Sejurul parizian al Primei Doamne Elena Cuza a însemnat și o intensă „*perfecționare*” a soției domnitorului român în domeniul „*standardelor*” lumii mondeno - diplomatice pariziene, ceea ce-i va folosi foarte mult în anii următori bucureșteni, din vara anului 1862 înainte, ca stăpână a Palatului Cotroceni, pentru onorurile Curții domnești diplomatico - mondene. De la Paris s-a întors o altă Elena Cuza, pe care nimeni nu o mai recunoștea, nici soțul său domnesc, nici mai frumoasa sa rivală la inima lui Al. I. Cuza, Maria Obrenovici, care a fost nevoită, în fața noii „*personalități*” a Primei Doamne legitime, să se retragă discret, să părăsească camerele sale din Palatul Cotroceni și să se mute într-o casă de pe Str. Amzei, lângă Podul Mogoșoaiei (astăzi Calea Victoriei). Elena Cuza Doamna, stăpâna feminină și fermă a Palatului Cotroceni, organiza primiri și serate diplomatico - mondene, desfășura activități politico - socialo - filantropice - pioase „*de culoare roșie*”, adică liberal - radicale, ceea ce l-a determinat pe Cuza să-i precizeze clar lui C.A. Rosetti: „*Măi Rosetti, am aici în palat o persoană mai roșie decât tine, pe Domnița mea!*”. În calitatea de Prima Doamnă a Principatelor Unite, așa cum impunea protocolul și uzanțele diplomatice, Elena Cuza a avut la Palatul Cotroceni tronul său, cu stema statului și monogramă, sigilii de bronz și de argint cu stema de stat, coroana princiară și inițialele „*E(lena) D(oamna)*”, „*E(lena) C(ouza)*” și „*H(elène) C(ouza)*” pe obiectele personale, de la vestimentație la veselă de masă.

De-a lungul anului 1863, Prima Doamnă a Principatelor Unite s-a implicat mai intens în activitatea publică - mondenă, a luat parte activă la desfășurarea balului organizat de Municipalitatea București la Primărie și la Palatul Cotroceni, la 24

ianuarie 1862), domnitorul Unirii Mici a rezidat în palatele domnești din capitalele Iași și București (Cotroceni), făcând „*naveta de serviciu*” între ele, cu o anumită periodicitate sau în funcție de „*agenda de activitate*” / atribuții domnești / diferite evenimente regionale etc.

Elena Cuza a rezidat mai mult la Palatul domnesc din Iași, în timp ce domnescul său soț a guvernat la Palatul Cotroceni din București. În condițiile în care Al.I. Cuza nu a avut, până în 1859, copii cu soția sa legitimă Elena Cuza, domnitorul a dezvoltat o legătură amoroasă cu tânăra și frumoasa Maria Obrenovici, fiica cea mare a lui Costin Catargiu (latifundiar și antiunionist) și a Smarandei Balș, căsătorită anterior cu principele sârb Miloș Obrenovici (1858 - 1860), văduvă a acestuia, mama viitorului principe (1868 - 1882) și rege (1882 - 1889) sârb Milan I Obrenovici, bunica viitorului rege Alexandru I Obrenovici (1889 - 1903). Maria Obrenovici, mai feminină, mai atractivă, cu 10 ani mai tânără decât modesta, dar devotată pe viață Elena Cuza, s-a mutat în Palatul Cotroceni, unde a primit o aripă a clădirii, fiind foarte apropiată, din toate punctele de vedere, domnitorului Unirii, care a avut inabilitatea de a nu ascunde această legătură extraconjugală colaboratorilor, cunoscuților, opiniei publice și, mai ales, presei potrivnice lui Al.I. Cuza. Din acest motiv, atmosfera din jurul lui Al.I. Cuza era foarte încordată, provocând și reacția, firească și ortodoxă, a soției legitime, Elena Cuza. Pentru detensionarea situației, pentru liniștirea opoziției anti-cuziste, pentru calmarea spiritelor din familiile Rosetti - Sturza, pentru salvarea multor aparențe, majoritatea diplomatică, Al.I. Cuza a sfătuit-o pe placida sa soție să plece într-o călătorie de durată la Paris, în toamna anului 1860, ocazie cu care va rezolva și diverse probleme ale familiei sale.

Sejurul parizian al Primei Doamne Elena Cuza a însemnat și o intensă „*perfecționare*” a soției domnitorului român în domeniul „*standardelor*” lumii mondeno - diplomatice pariziene, ceea ce-i va folosi foarte mult în anii următori bucureșteni, din vara anului 1862 înainte, ca stăpână a Palatului Cotroceni, pentru onorurile Curții domnești diplomatico - mondene. De la Paris s-a întors o altă Elena Cuza, pe care nimeni nu o mai recunoștea, nici soțul său domnesc, nici mai frumoasa sa rivală la inima lui Al. I. Cuza, Maria Obrenovici, care a fost nevoită, în fața noii „*personalități*” a Primei Doamne legitime, să se retragă discret, să părăsească camerele sale din Palatul Cotroceni și să se mute într-o casă de pe Str. Amzei, lângă Podul Mogoșoaiei (astăzi Calea Victoriei). Elena Cuza Doamna, stăpâna feminină și fermă a Palatului Cotroceni, organiza primiri și serate diplomatico - mondene, desfășura activități politico - socialo - filantropice - pioase „*de culoare roșie*”, adică liberal - radicale, ceea ce l-a determinat pe Cuza să-i precizeze clar lui C.A. Rosetti: „*Măi Rosetti, am aici în palat o persoană mai roșie decât tine, pe Domnița mea!*”. În calitatea de Prima Doamnă a Principatelor Unite, așa cum impunea protocolul și uzanțele diplomatice, Elena Cuza a avut la Palatul Cotroceni tronul său, cu stema statului și monogramă, sigilii de bronz și de argint cu stema de stat, coroana princiară și inițialele „*E(lena) D(oamna)*”, „*E(lena) C(ouza)*” și „*H(elène) C(ouza)*” pe obiectele personale, de la vestimentație la veselă de masă.

De-a lungul anului 1863, Prima Doamnă a Principatelor Unite s-a implicat mai intens în activitatea publică - mondenă, a luat parte activă la desfășurarea balului organizat de Municipalitatea București la Primărie și la Palatul Cotroceni, la 24

ianuarie / 5 februarie (stil nou) 1863, cu ocazia sărbătoririi a 4 ani de la alegerea lui Al.I. Cuza ca domnitor al Valahiei. La acest bal domnesc, Elena Doamna a purtat, conform informațiilor mondene ale vremii, o rochie albă, împodobită cu dantele albe, pe mai multe jupoane, cu buchete de camelii naturale, albe și roșii, în păr și în mâini, a dansat cinci cadriluri, primul cu decanul Corpului consular de la București, ambasadorul austriac, contele Eder, cu care a conversat în limba germană.

În paralel cu activitatea politico - diplomatico - mondenă, Elena Cuza a desfășurat activități sociale - filantropice - pioase, punând bazele și finanțând Azilul „*Elena Doamna*” din București (din 1862 înainte) și impulsionează reorganizarea și finanțarea Orfelinatului de fete din Galați, orașul în care a locuit în tinerețea sa, așezământ social - educativ înființat de Elena Ghica încă din 1860. Referitor la clădirea Așezământului „*Elena Doamna*”, principesa Cuza a scris președintelui Consiliului de Miniștri al Principatelor Unite, d-rul Nicolae Kretzulescu, precizând că „(...) *m-am convins de neapărata trebuință de a se da acestui stabiliment mijloacele trebuincioase pentru a se putea dezvolta și corespunde prin urmare, cu adevăratul scop pentru care este creat. Doresc cu tot dinadinsul, domnule președinte al Consiliului, ca fundamentele unui nou azil să poată fi lângă acela ce există astăzi, cu anexul lui, pe costița de lângă Palatul Cotroceni. Cu chipul acesta voi avea sub ochii mei tinerii copii deveniți protejații mei, pe care-mi propun a-i vizita adesea, rezervându-mi supravegherea personală și specială a acestui stabiliment, unde vor găsi îngrijirile părintești și căldura sânelui familiei*”.

De asemenea, Elena Doamna l-a însoțit pe domnescul său soț în călătorii prin regiunile Principatelor Unite, cum a fost călătoria din Moldova, din martie - aprilie 1863, pe ruta: București - Brăila - Galați - Bârlad - Iași. Din capitala Moldovei, probabil la propunerea locotenent - colonelului - aghiotant domnesc Nicolae Pisoschi, botoșănean de origine, Al.I. Cuza a vizitat și târgul Botoșani, cum rezultă dintr-o scrisoare a prefectului de Botoșani, Teodor Buzdugan, din aprilie 1863, către Comunitatea armeană din localitate, prin care se anunța domneasca vizită și era invitată etnia conlocuitoare la manifestările respective.

În perioada octombrie - noiembrie 1863, Doamna Elena Cuza a efectuat o nouă călătorie la Paris, în perioada în care rivala sa, Maria Obrenovici, l-a născut pe Alexandru, primul fiu al lui Al.I. Cuza cu ea. A revenit în decembrie 1864 la București, reluându-și atribuțiile de Prima Doamnă a Principatelor Unite și de stăpână legiuită a Palatului Cotroceni. În consecință, la 1 ianuarie 1864 Alexandru și Elena Cuza au primit în audiență solemnă pe membrii Senatului și Camerei deputaților, la ora 14,00, ulterior pe membrii corpului diplomatic acreditat la București, împreună cu șefii cultelor religioase din țară, la ora 15,30. În ziua următoare, la 2 ianuarie 1864, ora 14,00, Elena Doamna a primit, singură, în Sala Tronului Palatului Cotroceni, pe reprezentanții autorităților publice centrale și locale din București. Doamna Elena Cuza s-a deplasat frecvent și s-a îngrijit de moșia și Palatul de la Ruginoasa (jud. Iași).

În toamna anului 1864 s-a născut al doilea fiu al lui Cuza cu Maria Obrenovici, Dumitru, numit astfel în amintirea fratelui mai mic al domnitorului, mort tânăr într-un accident de călărie. Orgoliul și furia Elenei Cuza, incapabilă de a fi mamă, s-au împletit cu resemnarea și sentimentul matern al Primei Doamne, care i-a luat în grijă

ianuarie / 5 februarie (stil nou) 1863, cu ocazia sărbătoririi a 4 ani de la alegerea lui Al.I. Cuza ca domnitor al Valahiei. La acest bal domnesc, Elena Doamna a purtat, conform informațiilor mondene ale vremii, o rochie albă, împodobită cu dantele albe, pe mai multe jupoane, cu buchete de camelii naturale, albe și roșii, în păr și în mâini, a dansat cinci cadriluri, primul cu decanul Corpului consular de la București, ambasadorul austriac, contele Eder, cu care a conversat în limba germană.

În paralel cu activitatea politico - diplomatico - mondenă, Elena Cuza a desfășurat activități sociale - filantropice - pioase, punând bazele și finanțând Azilul „*Elena Doamna*” din București (din 1862 înainte) și impulsionează reorganizarea și finanțarea Orfelinatului de fete din Galați, orașul în care a locuit în tinerețea sa, așezământ social - educativ înființat de Elena Ghica încă din 1860. Referitor la clădirea Așezământului „*Elena Doamna*”, principesa Cuza a scris președintelui Consiliului de Miniștri al Principatelor Unite, d-rul Nicolae Kretzulescu, precizând că „(...) *m-am convins de neapărata trebuință de a se da acestui stabiliment mijloacele trebuincioase pentru a se putea dezvolta și corespunde prin urmare, cu adevăratul scop pentru care este creat. Doresc cu tot dinadinsul, domnule președinte al Consiliului, ca fundamentele unui nou azil să poată fi lângă acela ce există astăzi, cu anexul lui, pe costița de lângă Palatul Cotroceni. Cu chipul acesta voi avea sub ochii mei tinerii copii deveniți protejații mei, pe care-mi propun a-i vizita adesea, rezervându-mi supravegherea personală și specială a acestui stabiliment, unde vor găsi îngrijirile părintești și căldura sânelui familiei*”.

De asemenea, Elena Doamna l-a însoțit pe domnescul său soț în călătorii prin regiunile Principatelor Unite, cum a fost călătoria din Moldova, din martie - aprilie 1863, pe ruta: București - Brăila - Galați - Bârlad - Iași. Din capitala Moldovei, probabil la propunerea locotenent - colonelului - aghiotant domnesc Nicolae Pisoschi, botoșănean de origine, Al.I. Cuza a vizitat și târgul Botoșani, cum rezultă dintr-o scrisoare a prefectului de Botoșani, Teodor Buzdugan, din aprilie 1863, către Comunitatea armeană din localitate, prin care se anunța domneasca vizită și era invitată etnia conlocuitoare la manifestările respective.

În perioada octombrie - noiembrie 1863, Doamna Elena Cuza a efectuat o nouă călătorie la Paris, în perioada în care rivala sa, Maria Obrenovici, l-a născut pe Alexandru, primul fiu al lui Al.I. Cuza cu ea. A revenit în decembrie 1864 la București, reluându-și atribuțiile de Prima Doamnă a Principatelor Unite și de stăpână legiuită a Palatului Cotroceni. În consecință, la 1 ianuarie 1864 Alexandru și Elena Cuza au primit în audiență solemnă pe membrii Senatului și Camerei deputaților, la ora 14,00, ulterior pe membrii corpului diplomatic acreditat la București, împreună cu șefii cultelor religioase din țară, la ora 15,30. În ziua următoare, la 2 ianuarie 1864, ora 14,00, Elena Doamna a primit, singură, în Sala Tronului Palatului Cotroceni, pe reprezentanții autorităților publice centrale și locale din București. Doamna Elena Cuza s-a deplasat frecvent și s-a îngrijit de moșia și Palatul de la Ruginoasa (jud. Iași).

În toamna anului 1864 s-a născut al doilea fiu al lui Cuza cu Maria Obrenovici, Dumitru, numit astfel în amintirea fratelui mai mic al domnitorului, mort tânăr într-un accident de călărie. Orgoliul și furia Elenei Cuza, incapabilă de a fi mamă, s-au împletit cu resemnarea și sentimentul matern al Primei Doamne, care i-a luat în grijă

pe cei doi băieți ai lui Cuza, adoptați de acesta, pe care ea însăși nu i-a putut dăruî domnitorului, crescându-i ca pe proprii săi fii. În noaptea de 11 / 23 februarie 1866, când Alexandru Ioan Cuza a fost silit să abdice de pe tronul Principatelor Unite (pe care poporul român îl așezase prin voința națională), ca urmare a uneltirilor „*Monstruoasei Coaliții*”, Elena Obrenovici s-a aflat în dormitorul princiar, în timp ce Elena Doamna veghea la somnul inocent al fiilor domnitorului. La sfârșitul lunii februarie 1866 fostul domnitor Al.I. Cuza a părăsit Muntenia și a plecat, prin Transilvania, la Viena, însoțit de Elena Doamna și de cei doi fii ai săi, Alexandru și Dumitru.

Elena Cuza, împreună cu cei doi fii adoptați, l-a însoțit aproape tot timpul pe soțul său în exilul acestuia din Austria (Viena), Polonia (Lemberg), N Italiei (Florența), Germania (Heidelberg), cu excepția drumurilor în Moldova, la Ruginoasa - Iași, unde avea de rezolvat treburile moșiei / ale familiei. După moartea soțului său, la Heidelberg, la 3 / 15 mai 1873, victimă a unei galopante afecțiuni cardiace, Elena Cuza l-a înmormântat pe fostul domnitor în cimitirul de la Ruginoasa, apoi, în 1880, în cavoul bisericii moșiei. A avut grijă să orânduiască creștinește pomenirile canonice necesare, să păstreze vie memoria Domnitorului Unirii și să o apere de orice calomnie. În ultimele decenii de viață, Elena Cuza desfășurat și a finalizat diverse activități filantropice - caritabile, atât pentru ajutorarea unor copii defavorizați social, cât și pentru conservarea amintirii personalității și „*faptelor cele mari*” ale fostului său soț domnesc. S-a stabilit în liniștitul, pitorescul și patriarhalul oraș Piatra Neamț, unde a trăit într-un veșnic doliu, în solitudine și în semi-anonimat. A avut fericirea să sărbătorească, la 24 ianuarie 1909, în universul ei rememorative și în cadrul manifestărilor omagiale locale, semicentenarul Unirii Principatelor Române și a întronării soțului său. A murit la 2 aprilie 1909, la Piatra Neamț, la aproape 84 de ani, fiind înmormântată, conform propriei dorințe ferm exprimate, la conacul de la Solești - Vaslui al familiei sale, Rosetti, fără funeralii naționale (la care avea dreptul prin lege!), fără persoane și discursuri oficiale, transportată cu carul cu boi, slujită de un singur preot, condusă pe ultimul drum de țărani moșiei, cu lacrimile omagiului și recunoștinței în ochi.

Concluziile acestui medalion comemorativ sunt ale lui Nicolae Iorga, care a evocat personalitatea principesei Elena Cuza, la moartea sa din aprilie 1909, în seria *Oameni cari au fost*.

Doamna Elena Cuza

A murit la Piatra - Neamț femeia ideal de bună și de modestă care a fost Măria Sa Doamna Elena, tovarășă lui Vodă Cuza.

Sunt sicrie pe care nu se depun nici florile cele mai din inimă închinete. Orice laudă, orice semn de durere par nepotrivite față de măreția simplitate a ființii pământești care, trăind între noi, cei plini de neajunsuri și păcate, a dus curată vieță cerească, asemenea îngerilor.

Odihnească în pace în acel pământ al țerii despre care spunea că numai cine s-a născut în cuprinsul lui poate să-l iubească!

Odihnească în pace în acel pământ al țerii despre care spunea că numai cine s-a născut în cuprinsul lui poate să-l iubească!

viață cerească, asemenea îngerilor.
pământești care, trăind între noi, cei plini de neajunsuri și păcate, a dus curată laudă, orice semn de durere par nepotrivite față de măreția simplitate a ființii
Sunt sicrie pe care nu se depun nici florile cele mai din inimă închinete. Orice
Sa Doamna Elena, tovarășă lui Vodă Cuza.

A murit la Piatra - Neamț femeia ideal de bună și de modestă care a fost Măria

Doamna Elena Cuza

Oameni cari au fost.

Concluziile acestui medalion comemorativ sunt ale lui Nicolae Iorga, care a evocat personalitatea principesei Elena Cuza, la moartea sa din aprilie 1909, în seria recunoștinței în ochi.

un singur preot, condusă pe ultimul drum de țărani moșiei, cu lacrimile omagiului și prin lege!), fără persoane și discursuri oficiale, transportată cu carul cu boi, slujită de Solești - Vaslui al familiei sale, Rosetti, fără funeralii naționale (la care avea dreptul ani, fiind înmormântată, conform propriei dorințe ferm exprimate, la conacul de la și a întronării soțului său. A murit la 2 aprilie 1909, la Piatra Neamț, la aproape 84 de în cadrul manifestărilor omagiale locale, semicentenarul Unirii Principatelor Române A avut fericirea să sărbătorească, la 24 ianuarie 1909, în universul ei rememorative și oraș Piatra Neamț, unde a trăit într-un veșnic doliu, în solitudine și în semi-anonimat. „*mari*” ale fostului său soț domnesc. S-a stabilit în liniștitul, pitorescul și patriarhalul defavorizați social, cât și pentru conservarea amintirii personalității și „*faptelor cele diverse activități filantropice - caritabile, atât pentru ajutorarea unor copii orice calomnie. În ultimele decenii de viață, Elena Cuza desfășurat și a finalizat canonice necesare, să păstreze vie memoria Domnitorului Unirii și să o apere de în cavoul bisericii moșiei. A avut grijă să orânduiască creștinește pomenirile Cuza l-a înmormântat pe fostul domnitor în cimitirul de la Ruginoasa, apoi, în 1880, Heidelberg, la 3 / 15 mai 1873, victimă a unei galopante afecțiuni cardiace, Elena avea de rezolvat treburile moșiei / ale familiei. După moartea soțului său, la Germania (Heidelberg), cu excepția drumurilor în Moldova, la Ruginoasa - Iași, unde său în exilul acestuia din Austria (Viena), Polonia (Lemberg), N Italiei (Florența), Elena Cuza, împreună cu cei doi fii adoptați, l-a însoțit aproape tot timpul pe soțul Dumitru.*

Transilvania, la Viena, însoțit de Elena Doamna și de cei doi fii ai săi, Alexandru și februarie 1866 fostul domnitor Al.I. Cuza a părăsit Muntenia și a plecat, prin ce Elena Doamna veghea la somnul inocent al fiilor domnitorului. La sfârșitul lunii „*Monstruoasei Coaliții*”, Elena Obrenovici s-a aflat în dormitorul princiar, în timp care poporul român îl așezase prin voința națională), ca urmare a uneltirilor când Alexandru Ioan Cuza a fost silit să abdice de pe tronul Principatelor Unite (pe domnitorului, crescându-i ca pe proprii săi fii. În noaptea de 11 / 23 februarie 1866, pe cei doi băieți ai lui Cuza, adoptați de acesta, pe care ea însăși nu i-a putut dăru

Pentru noi, cei ai pământului acestuia, ea n-a murit: icoana ideală s-a ridicat numai, prin cea din urmă, dacă nu și cea mai grea suferință, ceva mai sus, și un glas din timpurile mai bune a tăcut.

(...) Ea primi găzduirea unei familii din Piatra - Neamț, care-i puse la dispoziție o căsuță curată și veselă, în care ai fi crezut mai degrabă că se sălășluiește primăvara unei familii de funcționari săraci decât că în ea se adăpostește aceea care a fost Doamna țerii. Multă simplitate și la primirea de către personalul strein care înconjură pe Măria sa. Și multă cuviință rezervată, multă liniște rece. Mi se părea că intru într-un cavou și că dincolo de ușa închisă, în odaia pe care o prevedeam tăcută și înghețată, voi găsi o umbră din acelea care multă vreme încă flutură în jurul mormintelor mari, fără plâns, fără glas.

(...) Și a mai spus altele pe care le țin pentru mângâierea și îmbărbătarea mea în luptă, precum țin cu sfințenie rândurile dictate de dânsa și iscălite cu mâna ei tremurătoare, în care, ca amintire pentru o intervenție în vederea serbării după cuviință a semicentenarului Unirii [în 1909 - n. DP], ea dădea binecuvântarea ei, de octogenară și de doamnă, copiilor mei. Așa am cunoscut o clipă, o lună de zile înaintea bolii care a răpus-o, pe soția lui Alexandru Ion I-lui, pe Doamna Elena a României. Am crezut că nu am dreptul să mă opresc de la comunicarea acestei amintiri.

(...) Ea primi găzduirea unei familii din Piatra - Neamț, care-i puse la dispoziție o căsuță curată și veselă, în care ai fi crezut mai degrabă că se sălășluiește primăvara unei familii de funcționari săraci decât că în ea se adăpostește aceea care a fost Doamna țerii. Multă simplitate și la primirea de către personalul strein care înconjură pe Măria sa. Și multă cuviință rezervată, multă liniște rece. Mi se părea că intru într-un cavou și că dincolo de ușa închisă, în odaia pe care o prevedeam tăcută și înghețată, voi găsi o umbră din acelea care multă vreme încă flutură în jurul mormintelor mari, fără plâns, fără glas.

Și nu, în aceea odăiță neagră, în care se deslușia, în fundul unui fotoliu, dintr-o săracă rochie de doliu veșnic, supt un cauc de călugăriță acoperit cu un vâl simplu de lână, o figură mărunțică săpată fin în fildeș palid - în odaia aceea era o vieață care știa, cetea, afla, care unea amintirea întreagă a trecutului cu cunoștința desăvârșită a celor de astăzi, era o cugetare singură și cuminte, era o inimă care cătea pentru tot ce e nobil și ochi în cari nu secase izvorul lacrimilor acelora care țin vii durerile cele mari, ascunse de lume, pe care ele n-o privesc.

(...) Doamna se ridică, sprijinindu-se greu pe bițele mâni bătrâne, care făcuseră odată atâta bine și care tremurau slăbite în mânecile de lână neagră. O vedeam acum limpede: era o femeie micuță de stat, foarte delicată, pe care o simțai însă că odăia atâta bine și care tremurau slăbite în mânecile de lână neagră. O vedeam acum limpede: era o femeie micuță de stat, foarte delicată, pe care o simțai însă că putuse sta odinioară alături de un Domn - și ce Domn! Îndrăznii a mă uita în ochii ei - mari, luminoși, adânci în vechile portrete, care răzima de fotoliul scump, stema țerii. În orbitele adânc săpate, pline afund de o umbră tristă, ochiul rămăsese, în liniștea lui împăcată, viu și puternic, uneori cu căutătură stăpânitoare, alteori înduioșat, bun, plin de binecuvântare.

Când se auzi pomenindu-se numele și faptele aceleia [Cuza - Vodă - n. DP] pentru care avuse toată iubirea femeii și o iertare pe care puține o pot da, acest ochi privi undeva, departe, unde mergea și gândul tuturor celor de față. Apoi, în arcuitura de jos a orbitei adânci, o lacrimă mare se strecură încet. După patruzeci de ani ea putea să plângă încă pentru dânsul [Cuza - Vodă - n. DP]. (...) Și, în felul ei de a vorbi, știa să amestece două elemente care nu mai merg împreună azi, dar care prin unirea lor făceau și marele farmec al elocvenței marelui ei soț: cea mai desăvârșită simplitate și cea mai autentică maiestate. (...) Firește, a pomenit de mai multe ori pe Domnul Unirii, îl înfățișa ca pe un om lipsit de toată iubirea pentru pompă, simplu ca orice om de rând dintre supușii săi; nu, mai simplu, mult mai simplu, străbătând stradele, pierdut în mulțime.

(...) Și a mai spus altele pe care le țin pentru mângâierea și îmbărbătarea mea în luptă, precum țin cu sfințenie rândurile dictate de dânsa și iscălite cu mâna ei tremurătoare, în care, ca amintire pentru o intervenție în vederea serbării după cuviință a semicentenarului Unirii [în 1909 - n. DP], ea dădea binecuvântarea ei, de octogenară și de doamnă, copiilor mei. Așa am cunoscut o clipă, o lună de zile înaintea bolii care a răpus-o, pe soția lui Alexandru Ion I-lui, pe Doamna Elena a României. Am crezut că nu am dreptul să mă opresc de la comunicarea acestei amintiri.

(Text preluat din: Nicolae Iorga, „Doamna Elena Cuza”, în vol. *Oameni cari au fost*, I, Ediție critică, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, București, 2009, pp. 216 - 219.)

În încheiere, și *Portretul în cuvinte* al lui Nicolae Iorga conduce la concluzia că *Sufletelemari trăiesc în trupuri mici, firave*, că Prima Doamnă a Principatelor Unite, *Elena Cuza* a fost o *femeie emblematică a familiei și a țării sale*, Epoca Unirii și a reformelor lui Alexandru Ioan Cuza având și o componentă feminină, uitată sau ignorată astăzi.

Bibliografie selectivă complementară:

- Borș Lucia, *Doamna Elena Cuza*, București, ediția a III-a, București, 1941, 345 p.; Giurescu Constantin C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică, București, 1970, 509 p.;
- *Istoria României în date*, coordonare: Dinu C. Giurescu, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2007;
- Iorga Nicolae, „Doamna Elena Cuza”, în vol. *Oameni cari au fost*, I, Ediție critică, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, București, 2009, pp. 216 - 219;
- *Doamna Elena Cuza - un destin pentru România*, coordonatori: Aurica Ichim, Mircea Ciubotaru, Sorin Ifțimi, Palatul Culturii, Iași, 2011, 150 p.;
- Dinu Ștefania, „Doamna Elena Cuza”, în *Magazin Istoric*, anul XLIX, serie nouă, nr. 1 (586) - ianuarie 2016, București, pp. 21 - 26;
- *Elena Cuza*, în *Wikipedia*, preluare fotografii;
- *Maria Obrenovici*, în *Wikipedia*, preluare fotografii;
- *Alexandru Ioan Cuza*, în *Wikipedia*, preluare fotografii.

Doamna Elena Cuza

Alexandru Ioan Cuza

Maria Obrenovici

(Text preluat din: Nicolae Iorga, „Doamna Elena Cuza”, în vol. *Oameni cari au fost*, I, Ediție critică, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, București, 2009, pp. 216 - 219.)

În încheiere, și *Portretul în cuvinte* al lui Nicolae Iorga conduce la concluzia că *Sufletelemari trăiesc în trupuri mici, firave*, că Prima Doamnă a Principatelor Unite, *Elena Cuza* a fost o *femeie emblematică a familiei și a țării sale*, Epoca Unirii și a reformelor lui Alexandru Ioan Cuza având și o componentă feminină, uitată sau ignorată astăzi.

Bibliografie selectivă complementară:

- Borș Lucia, *Doamna Elena Cuza*, București, ediția a III-a, București, 1941, 345 p.; Giurescu Constantin C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică, București, 1970, 509 p.;
- *Istoria României în date*, coordonare: Dinu C. Giurescu, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2007;
- Iorga Nicolae, „Doamna Elena Cuza”, în vol. *Oameni cari au fost*, I, Ediție critică, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, București, 2009, pp. 216 - 219;
- *Doamna Elena Cuza - un destin pentru România*, coordonatori: Aurica Ichim, Mircea Ciubotaru, Sorin Ifțimi, Palatul Culturii, Iași, 2011, 150 p.;
- Dinu Ștefania, „Doamna Elena Cuza”, în *Magazin Istoric*, anul XLIX, serie nouă, nr. 1 (586) - ianuarie 2016, București, pp. 21 - 26;
- *Elena Cuza*, în *Wikipedia*, preluare fotografii;
- *Maria Obrenovici*, în *Wikipedia*, preluare fotografii;
- *Alexandru Ioan Cuza*, în *Wikipedia*, preluare fotografii.

Basarabia românească sub ocupație țaristă: 204 ani de la raptul din 1812. Ocuparea abuzivă a Basarabiei de către rușii imperiali începând cu anul 1812 a devenit o chestiune națională a poporului român, cu urmări negative ce se manifestă și astăzi, generând consecințe ce stârnesc valuri politice, diplomatice, militare, naționale, ideologice, religioase destul de periculoase la nivel central - estic european și în zilele noastre. Soarta a fost tragică pentru Basarabia, teritoriu românesc dintre Prut și Nistru, după 1812. Astfel, între 1812 - 1829 Basarabia a devenit **oblastie (provincie privilegiată)**, fiindu-i recunoscută, de către conducerea țaristă, autonomia provinciei de frontieră și guvernarea acesteia conform obiceiurilor vechi românești.

► *Basarabia - 1812. Problemă națională, implicații internaționale*, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 14 - 16 mai 2012, Chișinău - Iași, Coordonatori: prof. univ. d-r Gheorghe Cliveti și conf. Univ. d-r Gheorghe Cojocaru, Editura Academiei Române, București, 2014, 1116 p.

Alexandru Ioan și Elena Cuza -
citorii bisericii de la Ruginoasa

Palatul Familiei Cuza de la
Ruginoasa - Iași

Conacul Rosetti - Solescu de
la Solești - Vaslui
Mormântul Elenei Cuza
de la Solești - Vaslui
Piatra funerară de pe
mormântul Elenei Cuza

Conacul Rosetti - Solescu de
la Solești - Vaslui

Mormântul Elenei Cuza
de la Solești - Vaslui

Piatra funerară de pe
mormântul Elenei Cuza

Palatul Familiei Cuza de la
Ruginoasa - Iași

Alexandru Ioan și Elena Cuza -
citorii bisericii de la Ruginoasa

► *Basarabia - 1812. Problemă națională, implicații internaționale*, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 14 - 16 mai 2012, Chișinău - Iași, Coordonatori: prof. univ. d-r Gheorghe Cliveti și conf. Univ. d-r Gheorghe Cojocaru, Editura Academiei Române, București, 2014, 1116 p.

Basarabia românească sub ocupație țaristă: 204 ani de la raptul din 1812. Ocuparea abuzivă a Basarabiei de către rușii imperiali începând cu anul 1812 a devenit o chestiune națională a poporului român, cu urmări negative ce se manifestă și astăzi, generând consecințe ce stârnesc valuri politice, diplomatice, militare, naționale, ideologice, religioase destul de periculoase la nivel central - estic european și în zilele noastre. Soarta a fost tragică pentru Basarabia, teritoriu românesc dintre Prut și Nistru, după 1812. Astfel, între 1812 - 1829 Basarabia a devenit **oblastie (provincie privilegiată)**, fiindu-i recunoscută, de către conducerea țaristă, autonomia provinciei de frontieră și guvernarea acesteia conform obiceiurilor vechi românești.